

Ova knjiga koju je izdao Pokrajinski odbor sindikata radnika saobraćaja i veza Vojvodine, sastoji se iz dva dela — studije, na 114 stranica, o sindikalnoj i političkoj borbi železničkih radnika, i na približno tolikom broju stranica, zbirke od 55 odabranih dokumenata koji tu borbu ilustruju, odnosno argumentuju. Za takvu vrstu knjige, autor i izdavač su se odlučili radi potrebe i želje da se u povodu 50-godišnjice rada KPJ (SKJ) naučno bolje osvetli jedan interesantan problem iz istorije našeg radničkog pokreta i da se putem dokumenata taj problem uspešnije približi i široj čitalačkoj publici. Posebno treba ukazati na višestruku kulturno-vaspitnu funkciju takve knjige. Naime, široj se čitalačkoj publici, makar i delimično, jasno ukazuje na izvore podataka za naučna sagledavanja i uopštavanja, a naučnoistraživački rad čini bližim i razumljivijim. Takva knjiga doprinosi i podizanju kulture širokih radnih masa u čuvanju dokumenata, što može biti od nesumnjivo velikog značaja za našu historiografiju. Najzad, kod čitalačke publike se ovakvom knjigom izgrađuje navika i potreba čitanja zbornika dokumenata, koje kod nas koriste, uglavnom, naučni radnici. Kao iskusan pedagog i naučni radnik, autor je mnogo doprineo da i ta funkcija knjige što više dođe do izražaja.

U knjizi je objektivno, svestrano i interesantno obrađena do danas veoma malo poznata materija i s njom u neposrednoj vezi potpunije osvetljena ona bogata i veoma kompleksna problematika oko procesa priključivanja Vojvodine novostvorenoj jugoslovenskoj državi 1918. godine, kao i mere te države na učvršćivanju vlasti buržoazije i kapitalističkog društvenog poretka u godinama neposredno posle završetka prvoga svetskog rata. Organizovani pokret železničkih radnika u Vojvodini, u tim godinama, u knjizi se, dakle, prikazuje povezano sa opštim društveno-političkim kretanjima, pa se s pravom može reći da knjiga prevazilazi tematske okvire radničkog pokreta u užem smislu, u ovom slučaju, pokret železničkih radnika, da zahvata probleme opšte istorije i nedvosmisleno ukazuje na radničku klasu kao značajnog činioca u opštim društvenim i političkim kretanjima. U tome je, upravo, i najveća vrednost ove knjige.

Uključivanje Vojvodine u Jugoslaviju, 1918. godine, u historiografiji je sagledavano, uglavnom, iz aspekta poznatog beogradskog ugovora o primirju i o uslovima posedanja Vojvodine od srpske vojske, sklopljenog 13. oktobra 1918. godine, između mađarske vlade grofa Karoljija i Saveznika; zatim, delovanja Srpskog narodnog odbora, odluka Velike narodne skupštine u Novom Sadu, od 25. novembra 1918. godine i trijanonskog ugovora o miru, kao osnovnih i neospornih pravnoistorijskih činilaca međunarodnog priznavanja Vojvodine u teritorijalnom sklopu Jugoslavije.

U historiografiji su, međutim, zapostavljene ostale komponente zbivanja u tom sudbonosnom istorijskom vremenu, kao što su: delovanje ostalih, neslovenskih Narodnih veća — mađarskih i nemačkih, orijentisanih prema Karoljijevoj demokratskoj Mađarskoj i rumunskih prema Rumuniji; otpor neslovenskog stanovništva u Vojvodini, naročito Mađara, kako građanskog elementa, tako i proletarijata; kršenje uslova pomenutog ugovora o primirju od komande srpske vojske, koja je htela da što pre obezbedi isključivo svoj autoritet, ojača vlast srpske buržoazije i osigura zadržavanje Vojvodine u teritorijalnom sklopu

Jugoslavije; zanim, uticaj Mađarske komune na proletarijat u Vojvodini, njegov docniji stav prema kontrarevolucionarnom Hortijevom režimu i konačno opredeljivanje proletarijata mađarske narodnosti u Vojvodini za revolucionarni jugoslovenski radnički pokret.

Sva ta zbivanja očekuju da budu pre svega istražena, a zatim i naučno osvetljena u interesu sagledavanja objektivne slike stanja i društveno-političkih kretanja u Vojvodini u periodu od 1918. do 1921. godine. U tom pogledu, ova knjiga je značajan korak napred.

Rekonstruišući borbu železničkih radnika u Vojvodini za sindikalno i političko delovanje u revolucionarnom radničkom pokretu, za poboljšanje njihovog položaja i za pravo na proletersku solidarnost, autor nas upoznaje s tim da su železnički radnici u Vojvodini, u ogromnoj većini mađarske narodnosti i do 1918. godine organizovani u pokretu železničkih radnika Ugarske (Mađarske), nastojali da i dalje ostanu u organizacionim okvirima toga pokreta, dakle, i posle obrazovanja jugoslovenske države i formiranja njenog jedinstvenog radničkog pokreta, sve dok je bilo pokušaja i izgleda da se Vojvodina vrati u teritorijalne okvire buržoasko-demokratske, a zatim komunističke Mađarske, u toku 1919. godine. U tome, skoro jednogodišnjem periodu, železnički radnici su bili značajan faktor otpora namerama i pokušajima komande srpske vojske da sa teritorija Banata, Bačke i Baranje, koje su morale biti napuštene i predate Rumuniji i Mađarskoj, povuče i prisvoji železnička i industrijska postrojenja i vozni park. U leto 1919. godine oni su takođe onemogućili jugoslovenskoj vladi da pošalje intervencionističke trupe protiv Mađarske komune. Kada je u jesen 1919. godine pala Mađarska komuna i zaveden kontrarevolucionarni Hortijev režim, železnički radnici, kao i ostali proletarijat Vojvodine mađarske narodnosti, uključili su se u revolucionarni jugoslovenski radnički pokret.

Iako je ova knjiga samo delimično zahvatila još nedovoljno osvetljena pitanja oko priključenja Vojvodine Jugoslaviji, 1918. godine, ona nam nedvosmisleno ukazuje na to da je priključivanje bilo bremenito problemima — u vidu otpora prožetog nacionalnim i klasnim pobudama neslovenskog dela stanovništva i slamanja tog otpora akcijama i identičnim pobudama i raspoloženjima slovenskog dela stanovništva, ali i silom, odnosno, osloncem na vojno-političku situaciju koja je bila odraz poraza centralnih sila u prvom svetskom ratu.

Naša istorijska literatura je ovom knjigom, nesumnjivo, obogaćena još jednim vrednim ostvarenjem.

M. Palić

*PRILOZI JANKA PLETERSKOG PROUČAVANJU
NACIONALNOG PITANJA U POLITICI KPJ IZMEĐU DVA
RATA*

U znanstvenom istraživanju povijesnog razvoja Komunističke partije Jugoslavije do godine 1941. sve je veći interes za proučavanje nacionalnog pitanja. Premda je o toj problematici napisano dosad više radova, oni zbog svoje fragmentarnosti ili zbog publicističkog karaktera čine zapravo tek početak jednog šireg i dubljeg upoznavanja mnogih tek uočenih problema. Utoliko